

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΛΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΧΑΪΔΩΣ

(Συνέχεια έκ του προηγούμενου)

Πρὶν ἐπιχειρήσῃ τίποτα σοβαρὸ κατὰ τὸ Σοῦλι ὁ Ἀλῆς θέλησε, ἀφοῦ τ' ἀπομόνωσε νὰ δοκιμάσῃ τώρα πῶς ἦταν τὸ κουράγιό τῶν καπετάνιων καὶ τοῦ λαοῦ. Ἐστειλε, μ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, γράμμα σὺς Σουλιώτες πού τοὺς ἔλεγε: Γιά νὰ μὴ θυξῇ κι' ἄλλο αἷμα τοὺς ἔκανε τὴ χάρι νὰ τοὺς δώσῃ λεπτά δσα θέλανε καὶ γῆ νὰ διαλέξουν ὅπου τοὺς ἄρεσε, νὰ πᾶν νὰ κατοικήσουν με τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους. Στὴ συνέχεια τοῦ λαοῦ πού μαζώθηκε γιά νὰ κουβεντιάσῃ πάνω σ' αὐτὴ τὴν πρότασι, ὁ Φῶτος κι' ἡ Χαΐδω βρῆκανε τὰ πῶς ζε-στά λόγια, γιά νὰ πείσουνε τὸ λαὸ πὼς ἔπρεπε ν' ἀρνηθῇ. Κι' ἡ ἀπόκρισι γράφτηκε στὴ στιγμή με σπαρτιατικὴ συντομία καὶ περηφάνεια:

«Πρὸς ἐσένα Ἀλῆ πασᾶ σὲ χαιρετοῦμε. Οἱ βράχοι τοῦ Σουλίου εἶνε πολλὴ πλέον γλυκύτεροι εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰ πουγγιά σου καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς καλεῖς τόπους τοῦ κόσμου» μάθε διὲ μὲτα κοπιᾶσεις, γιατί ἡ ἐλευθερία μας οὔτε πωλεῖται, οὔτε ἀγοράζει αὐτὸς ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς, παρὰ μόνο με αἷμα καὶ με θάνατον κ' ἰ τοῦ ἐλευθερίου Σουλιώτου θέλει τὸ Σοῦλι: Ἐλα νὰ τὸ πάρῃς. Ὁ Σουλιώτης μεγάλος καὶ μικροῖς».

Ἄμα ὁ πασὰς πῆρε τούτῃ τὴν ἀπόκρισι, ἔβαλε μπροστά τὴς διαβολίς. Μετὰ τὸ Φῶτο, καπετάνιος μέσα στὸ Σοῦλι, δυ-νατός ἦταν ὁ Τζιμης Ζέρβας. Αὐτὸς εἶχε φίλο ἕναν Ἀρβανίτη ἀρχηγό, τὸ Μήτσο Μπόνο. Ὁ Ἀλῆς τὸν φώναζε καὶ τὸν ἔστειλε σὺς Ζέρβαν νὰ τοῦ πῇ πὼς ὁ-σους παράδες ἤθελε θὰ τοὺς εἶχε στὴ στιγμή καὶ δόδες καὶ τιμὲς καὶ τόπο δικό του, νὰ τὸν ἔχῃ κι' αὐτὸς καὶ τὰ παιδιά του κι' οἱ κληρονόμοι του — φάνει νάφαινε ἀπ' τὸ Σοῦλι, μ' ὅλη τὴ φαμίλια του. Ὁ Ζέρβας δέχτηκε νύχτα τὸ Μπόνο στὸ σπίτι του, τὸν ἄκουσε κι' ἔ-γραψε στὸν πασᾶ:

«Σ' εὐχαριστῶ πολλὴ γιά τὴν ἀγάπη ποὺχεῖς γι' ἐμένα μόνο τὸ πουγγιά σου πού μοῦ γράφεις με τὸ Μήτσο νὰ μοῦ στείλῃς νὰ μὴ μοῦ δὲ στείλῃς γιατί δὲν ξέρω νὰ τὰ μετρήσω καὶ δὲν ξέρω τί νὰ τὰ κάνω, μόν κι' ἄ- ἤξερα πάλι δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος νὰ σοῦ δίνω οὔτε ἕνα λιθάρι ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς παιτίδος μου καὶ ὅχι νὰ φύγω ἀπὸ τὸ Σοῦλι γιά τὰ πουγγιά σου, καθὼς ὅπου φαντάζεσαι» τιμὲς καὶ δόδες πού μοῦ ὑπόσχεσαι νὰ μοῦ δίνῃς, δὲν μοῦ χρειάζονται, γιατί εἰς ἐμένα πλοῦτος, δόδες καὶ τιμὲς εἶνε τ' ἄε-ματά μου, ὅπου μ' ἐκεῖ-α φυλάω τὴν πατρίδα μου καὶ τιμὸς τ' ὄνομα τοῦ Σουλιώτου καὶ ἀπαθανατίζω καὶ τὸ ἰδικό μου ὄνομα — Τζιμης Ζέρβας».

Ἄμα καὶ σὲ τοῦτα δὲν μπόρεσε νὰ πετύχῃ ὁ πασὰς, πῆρε ἄλλο δρόμο-νὰ βάλλῃ με τὴν ἱεραικὴν τοὺς ἀρχηγούς με τὸ φίλτρο καὶ τὴν τρομάρα. Οἱ Σουλιώτες εἶχαν ἔξῃ δημηρὸς σὺς Ντέλ-βινο, ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦχανε συμμαχήσῃ με τὸν πασᾶ του κα-τὰ τοῦ Ἀλῆ. Ὅταν αὐτὸς τὸ κυρίεψε με προδοσίᾳ ἔπιασε τοὺς δημηρὸς καὶ κορυκοφάλασε στὴ στιγμή τοὺς τέσσερους. Κρά-τησε μονάχα ζωντανούς τὸ Γιώργη Τζαβέλλα, τὸν ἀδερφὸ τοῦ

Φωτοῦ καὶ τὸ γιοῦ τοῦ Δήμου Δράκου καὶ τοὺς ἔρριψε στὴ μικρὴ φυλακή, σὺς νησάκι, σὺς Γιάννενα, ἐκεῖ ποῦχε καὶ τοὺς ἄλλους εἰκοσιτρεῖς Σουλιώτες. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἔβαζε με τὸν πο τὸν Ἀρβανίτη Χασάν Τσαπάρη, π' ἀγαποῦσε τοὺς Σουλιώ-τες, νὰ τὸν παρακαλῇ γιά τὸ κεφάλι τοῦ Γιώργη Τζαβέλλα καὶ τοῦ Δράκου καὶ νὰ τοῦ δίνῃ ρητὲς ὅτοσες εἴς πὼς θὰ κα-τάφερνε τοὺς Σουλιώτες νὰ τοῦ παραδώσουνε τὸ Σοῦλι. Αὐτὰ ὅλα ρίξανε τὸ Φῶτο στὴν πῶς μεγάλη παραχῇ. Μὰ ἡ Χαΐδω, ἀγρυπνῇ στεκότανε πλάι του. Μιά νύχτα π' ἀνταμώθηκαν, ὅπως πάντα, στὴ ρεματιά, τοῦπε, ὅστερ' ἀπὸ τὴς ἀγκαλιὲς καὶ τὰ φιλιὰ:

— Ἕνας τρόπος εἶνε νὰ γλυτώσουμε τὸ Γιώργη καὶ τὸ γιοῦ τοῦ Δράκου: τὸ ντουφεκί. Πρέπει νὰ βαστάξουμε γερά τὸν πόλεμο. Ἐτοί δε γλυτώσεις κι' ἐσὺ: Ὅσο μᾶς φοβᾶται ὁ πασὰς δὲ θὰ τοὺς ἀγγίξῃ ἄμα κι' ἐμπεψομε θὰ τοὺς χα-λάσῃ!

Καὶ τὸν ὠρκε νὰ γράψῃ στὸν Τσαπάρη πὼς τὸ Σοῦλι δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μεσίτες. Τὸ πρῶτ' ἔβρῃκανε μαζί τὸ γέ-ρο Δράκο:

— Πρέπει ν' ἀποφασίσῃς τὸ πα-δί σου, τοῦ εἶπε, γιά τὸ Σοῦλι, ὅ-πως τῶκαμε ὁ μακαρίτης ὁ Λάμ-πος ὁ Τζαβέλλας με τὸ Φῶτο. Τὸ μάτι τοῦ καπετάνιου δὲ κρῖσε.

— Θὰ τὸ κάνω χαλάλι, ὀρῇ, ἀπολογίστηκε με σταθερὴ φωνή, γιά τὴν πατρίδα.

Καὶ σὲ λίγο φτιάνανε μαζί τὸ γράμμα:

«Πρὸς ἐσένα Χασάν - Ἀγᾶ Το-πάρη» σὲ χαιρετοῦμε ἐμάθαμε πὺς μοιτεύεις διὰ τοὺς συμπολίτες μας εἰς τὸν βεζύρην διὰ καλὸν μας: ἐ-μεῖς δὲν σοῦ γνωρίζομε καμμιὰ κα-λωσύνη δι' αὐτό, γιατί τὸ ἀπει-κώσαμεν ἀπὸ τοῦ ἔρχεταί αὐτὴ ἡ καλωσύνη σου, ἀπὸ τὴς πανουργίης τοῦ ἀπέντη σου» καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς αὐτοὺς, τοὺς ἀδελ-φούς μας, πὺς ἔχετε αὐτοῦ με ἀπάτη καὶ προδοσίᾳ, τοὺς ἐγράψαμε με τοὺς ἀποθαμένους, γι' αὐτὸ ἡ ἀφεντιά σου νὰ μὴ ματαιοκο-πιᾶς».

Τὴν ἄλλη μέρα συνάχτηκε ὁ λαὸς στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁ Γιώργη, σὺς μνημόσυνο πὺς κάνανε γιά τὴν ψυχὴ αὐτῶν ποῦ-χῃ θανατώσει ὁ Ἀλῆς καὶ γιά τὸν λυτρωτὸν τῶν ζωντανῶν πὺς κρατοῦσε ὁ τύραννος στὴ φυλακή. Ἡ γυναῖκες κλαίγανε μ' ἀναφυλλήτῃ κι' οἱ ἄντρες ἀκούγανε τὴ δέσι σκουτουφλοῖ κι' ἀμλιχτο. Ἄμα τέλειωσε τὸ μνημόσυνο, ἀνέβηκε γοργὰ ὁ Φῶ-τος στὸ δεσποτικὸ. Καὶ πρὶν τὰ πλήθῃ προλάβουνε νὰ σκορ-πιστοῦνε, φώναξε:

— Ἀδέρφια: Μικροὶ καὶ μεγάλοι πιᾶστε τ' ἄροματ' κι' ἄς τρέξουμε δλοι με μιὰ ψυχῇ, νὰ ἐκδικηθοῦμε τ' ἄθωα μας ἀδέρ-φια, πὺς θυσιάστηκανε γιά τὴν πατρίδα» τὰ κορμιά τους ἀκέ-

φαλα, είνε ριγμένα στις στράτες, στά Γιάννενα και στήν αλή του πασα: και τὰ τρώνε τὰ σκυλιά· ή ψυχές τους όμως στέκονται από πάνω μας και καρτερούν από μας νά τις ευχαριστήσουμε και νά πάνε ευχαριστημένες στον παρδείσο· άς κάνομε λοιπόν, τὸ χρέος μας, άν είμαστε άδέρφια τους.

Τρικυμία σηκώθηκε ανάμεσα στά παλληκάρια. Άδράξανε τὰ ντουφέκια και τὰ σπαθιά :

— Όρκιστήτε άδέρφια, φώναξε ή Χάιδω, μπαίνοντας στή μέση, πώς θά πάρουμε σήμερα τὸ αίμα πίσω!

Κι' άφοῦ τοῦς άρκισε χύθηκε σά λάμια, μπροστά και τοῦς πύργους τῶν Άρβινιτάδων. Άναψ' ή τόπος άπ' τὸ ντουφέκι. Έφτασε στιγμή πού κανένας πιά δέν έβλεπε τίποτα μπροστά του άπ' τοῦς καινούς. Μέσα στό σύγνεφο άστραφτε κάπου-κάπου τὸ σπαθί της Χάιδως, τρομάρα τῶν Άρβινιτάδων. Έκατόν έφτά νεκρούς είχανε κείνη τήν ήμέρα· κι' άπ' τοῦς Σουλιώτες είχανε πέσει μονάχα τρεῖς κι' έρτά λαθωμένοι. Μή τή νύχτα κατακάσε ο πόλεμος. Η έλπίδα πήρε νά φτερώνη τήν ψυχή της Χάιδως. Γεμάτη χαρά ξαναβρήκε τὸ φῶτο, κάτω ζπ' τὰ ψηλά πλατάνια της ρεματιάς. Στρώσανε τίς κάπες τους ξαπλωθήκανε πλαί-πλαί, με τὸ αίμα τους άναμμένο ακόμα, γυρισμένο από τὸ μεθύσι της μάχης, με τίς αίσθήσεις άκονισμένες στό φοβερό άκόνι τοῦ κινδύνου και τοῦ θανάτου. Τήν πήρε στή δυνατή άγκαλιά του, τήν έφορξε με τ' άσπαλμένα μπράτσα του. Και σέ λίγο τὸ μούρμουρο τοῦ νεροῦ πότε σκέπαζε και πότε άφηνε ν' άκούγονται, τὰ τρυφερά τους άναστενάγματα.

Οι Σουλιώτες όμως είχανε σέ λίγο ν' άντικρύσουνε μεγάλο κατατρεγμό της τύχης. Η σοδειά, κακή από τή φύτρα της, είχε γίνει ακόμα χειρότερη από τὸν πόλεμο. Και οτάρι και καλαμπόκι, γενικά ή τροφή έλειπε όδότελα άπ' τὰ χωριά. Έλειψαν ακόμα και τὰ μπαρουτόβολα. Κι' οι πολεμόχαροι άντρες άρχίσανε νά περπατάνε συλλεγισμένοι, γεμάτοι άγωνία.

Βρέθηκε, τοῦτο τὸν καιρό, στό Σούλι ο Χριστόφορος Περραιβός, άνθρωπος σοφός, πατριώτης, ως τὸ μεδούλι, με ξένες γλώσσες και με πολλές και σπουδαίες γνωριμιές στην Εὐρώπη. Οί άρχηγοί άποφασίσανε νά τὸν στείλουνε στή Γαλλία, νά της γυρήσει βοήθεια. Στην έξουσία τότες, ύπατος, ήταν ο Μποναπάρτης. Κι' ο Κοραής, ο δάσκαλος τοῦ Έθνους, από τοῦς πρώτους φίλους του. Ο Περραιβός έφυγε πρόθυμα για τὸ Παρίσι, άντάμωσε τὸν Κοραή, πέσανε στά πόδια τοῦ Ναπολέοντα και καταφέρανε νά τοῦς στείλῃ από τή Μασσαλία μιὰ φρεγάδα Γαλλική, γεμάτη τροφές και μπαρουτόβολα. Μά κι' αὐτά, σιγά-σιγά, έξοδεύτηκαν. Κι' ο γιούς τοῦ Άλή πασα, ο Βελής, πού τὸν είχε στείλει με στρατό, έφοιγγε τώρα, όσο μπορούσε περισσότερο, τὸν άποκλεισμό. Οι άρχηγοί κάμανε συμβούλιο μεγάλο νά ίδουνε πώς θά τὰ βγάλανε πέρα τούτη τή φορά. Άποφασίσανε νά στείλουνε τίς πιό άδύνατες γυναίκες, γέρους και παιδιά, όσο μπορούσανε περισσότερα περιττά σόματα στά Έφραίμ. Με σπαραγμό χωρίστη ή Χάιδω, κατά τήν Πάργα, κι' από κεί με τὰ καΐκια στείλανε αὐτὸ τὸν κόσμο στην Κέρκυρα και στή Ζάκυνθο. Ωστόσο, μ' όλη τήν οικονομία πού γινότανε, τὰ έφτάδια σωθήκανε. Τὰ λίγα τους άλτισμένα κρέατα έ-

χανε βρώμισε, τ' αλεύρια ποδχανε μοιραστή άδερφικά, βρισκόντανε στό τέλος. Έναν δάκαιρο χρόνο βαστούσε ή στενή πολιορκία. Και τώρα ο Βελής σήκωσε κι' άλλους πύργους, σ' όλα τὰ περάσματα τοῦ βουνού, πού μέναν ακόμα καλύτερα. Οι άνθρωποι άρχισαν νά τρώνε χορτάρι, βελανίδια, φλοῦδες άπ' τὰ δέντρα. Γεμίζανε τὰ καζάνια χόρτα και ρίχνανε σέ κάθε καζάνι λίγες φοιχτες άλεύρι. Αὐτὸς ο' χυλός ήταν ή μοναχή τροφή τους. Κι' ο πόλεμος άδιάκοπος στά βράχια και στά φαράγγια, μέρα και νύχτα με κρύα, με βροχές και με χιόνια.

Έχανε σουρώσει είχανε λυώσει στά πόδια τους. Φτάσανε σέ τέτοιο σημείο άδυναμίας, από τήν κακοπάθεια, πού δέν τοῦς γνωρίζανε παρά μονάχα οι φίλοι· τὰ κομμά τους γίνανε στεγνά, ξερά, τὰ πρόσωπα κατάμαυρα, τὰ μάτια άγρια και μόλις πού τοῦς κράτούσανε τὰ ποδάρια τους. Μέσα όμως σ' αὐτά τὰ σκέλεθρα άσύγκριτη μεγαλοψυχία φυσούσε και μίσος για τὸν έχθρό. Κι' άλλος λόγος δέν άκούγοντανε παρά «λευτεριά ή θάνατος».

Έμπαινε φθινόπωρο. Ο καιρός έσφιγγε, βροχές, κρύα, μεγαλύτερη άνάγκη για τροφή, ο άποκλεισμός πιό στενός. Άποφασίσανε καινούργια έξοδο. Μιά νύχτα φοιερή μ' άστραπόβροντα και νεροποντή, ροβόλησαν άπ' τὸ βουνό, από μονοπάτια πού δέν τάξεραν οι Άρβινιτάδες, από γδίστρατες κρυφές, πεντακόσιο άντρες και εκατόν έβδομήντα γυναίκες και μπορέσανε νά περάσουνε στην Πάργα. Οι Παργινολοῦς δεχτήκανε με μεγάλη συγκίνη-

ση κι' άδερφική στοργή. Άλλοι τοῦς δίνανε τὰ τρώφιμα στή μισή τιμή· κι' άλλοι, τοῦς τὰ χαρίζανε. Διαλέξανε πάλι νύχτα σκοτεινή για τὸ γυρισμό. Έχανε βάλει μπροστά εκατό άρματομένα παλληκάρια, με φορτωμα στοῦς ώμους άλαφρότερο από τοῦς άλλους. Η τυχὴ τοῦς εδόνισε, φτάσανε στό βουνό χωρίς κακά συναντήματα για νά δώσουνε πάλι λίγη ζωή κι' έλπίδα στοῦς έξαντλημένους πολεμιστάς. Τώρα βόηκε τή στιγμή ο Άλής νά βάλῃ μπροστά τὰ μεγάλα του σατανικά μέσα. Ηθελε ν' άφήσῃ τὸ Σούλι χωρίς κεφάλι, νά στερήσῃ τὰ παλληκάρια από άρχηγούς: Άποφάσισε νά εκμεταλλευτῇ τήν παλιά αντίληψη Τζαβέλλαζων και Μποταραζων. Φώναξε στά Γιάννενα τὸ γιού τοῦ Γιώργη Μπότσαρη, τὸν Κίτσο. Αὐτὸν ξεχώριζε άπ' τή φάρα, τὸν έκτιμούσε και τὸν φοβότανε. Ηξερε πώς ο Κίτσος ήθελε νά ξαναγυρίσῃ στό Σούλι-είδαμε πώς ή φάρα του είχε φύγει στό Βουραρέλι—και νά ξαναπαρή τή θέσι πούζε πριν τὸ σὸ του κεί πέρα. Κι' ήξερε ακόμα πώς ή παρουσία του στό Σούλι, αὐτή, μονάχα θάρανε για νά θυλώσῃ τὸ φῶτο Τζαβέλλα και ν' άνάψῃ για καλά τήν παλιά διχόνοια.

Τὸν φώναξε, λοιπόν, στή Γιάννενα, τοῦκανε μεγάλες περιποιήσεις και τοῦτε, άνοιγοντας τάχα τή καρδιά του, πώς είχανε γίνει λάλη κι' άπὸ τὰ δυὸ μέρη και σπρωχτήκανε τὰ πράγματα στην άκρη, πώς έπρεπε όμως τώρα, δα, νά διορθωθούμε μια και καλή κι' ήν τοῦστε ν' άνεβή στό Σούλι με προτάσεις για εἰρήνη, θάβινε τοῦς Σουλιώτες νά ζήσουν ήσυχοι σὸν τόπο τους, θάβινε νά τοῦδεχναν ύπακοή. Γι νάμε όμως βέβαιος, από δῶ και πέρα, κι' αὐτό, θά τὸν άρίνανε νά τίσῃ κάστρο σ' το Σούλι και νά βάλῃ μετ' μικρὴ φουριά σ' αὐτὸ από δέκα άντρες. Ο Κίτσος δέν κατάλαβε τήν πλεχτάνη. Άνέβηκε στό Σούλι, βέβαιος πώς ο Άλής θέλει σοβαρά τήν εἰρήνη και πώς αὐτὸς πήγινε νά προσφέρει στή δοκιμασμένη πατριδα του ύπηρεσία βετική. Οι Σουλιώτες από τάλλο μέρες κουρασμένοι άπ' τὸν άμυσον άγώνα και μη έλπίζοντας από πουθενά βοήθεια, δεχτήκανε νά συζητήσουν.

(Άκολουθεῖ)

Άπό της 20ης Σεπτεμβρίου άρχεται λειτουργοῦσα μοναδική ΣΧΟΛΗ ΚΟΠΤΙΚΗΣ Γυναικείων Φορεμάτων υπό τήν διεύθυνσιν της διαπρεπούς καλλιτέχνιδος μοδίστας κ. ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ ΘΕΩΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ.—Μητροπόλεως 14Α.